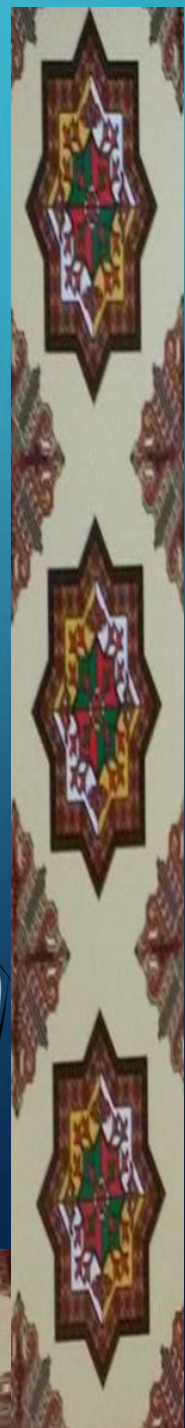

TÜRKMEN TÜRKGÇESİ

TÜRKMEN TÜRKGÇESİ

TÜRKMENCE OKUMA VE ANLAMA İLE İLGİLİ DERSLER

TL 2043 TÜRKMEN TÜRKGÇESİ OKUMA-ANLAMA I
(TÜRKMEN TÜRKİSH READING COMPRHENSION I)

TL 2048 TÜRKMEN TÜRKGÇESİ OKUMA-ANLAMA II
(TÜRKMEN TÜRKİSH READING COMPRHENSION II)

TÜRKMEN TÜRKÇESİ

TÜRKMENCE OKUMA VE ANLAMA İLE İLGİLİ DERSLER

**DÜŞÜNMEK
ÜÇİN**

OKAP BİLMELİ

DIŇLAP BİLMELİ

AŇLAP BİLMELİ

Ders Kodu	Yarıyıl	Ders Adı	T/U/L	Türü	Öğrenim Dili	AKTS
TL 2043	1	Türkmen Türkçesi Okuma-Anlama I	2		Türkmençe	3

Dersin amacı,

- öğrencinin kendisiyle,
- ailesiyle,
- çevresiyle ve
- özel günlerle

ilgili metinleri okuma anlama becerilerini geliştirmektedir.

EDEBİYATLAR VE DİĞER KAYNAKLAR

- BABAYEV, K., (1972) Türkmen Diliniň Praktiki Stilistikası. Aşgabat.
- BABAYEV, K., (1982) Resmi Dokumentleriň ve İş Kagyzlaryň Dil Medeniyeti. Aşgabat.
- BABAYEV, K., (1983) Diliň Obrazlı Şerişdeleri. Aşgabat.
- BABAYEV, K., (1983) Dokumentleriň ve İş Kagyzlarynyň Türkmen Dilinde Yazılışı. Aşgabat.
- BABAYEV, K., (1983) Türkmen Diliniň Stilistikası. Aşgabat.
- BABAYEV, K., (1989) Türkmen Diliniň Stilistikası. Aşgabat.
- GELDİMİRADOV, A., (1983) Türkmen Edebi Dilinde Variantlaşma. Aşgabat:Ilım.
- NEPESOV, G., (1993) Türkmen Edebi Diliniň Publisistik Stili. Aşgabat.
- NIYAZOV, S., (1994) Stilistikani Övretmegiň Esasları. Aşgabat.
- ŞIHIYEVA, O., (1996) Türkmen Dili ve Sözleyiş Sungatı.
- TÄÇMİRADOV, T., (1976) Türkmen Edebi Diliniň Orfografiyasınıň Sovet Dövründe Formirlenişi. Aşgabat.
- TÄÇMİRADOV, T., (1978) Türkmen Diliniň Orfoepik Sözlügi. Aşgabat.
- TÄÇMİRADOV, T., (1979) . Dil Medeniyetiniň Meseleleri. Aşgabat.
- TÄÇMİRADOV, T., (1979) Türkmen Sözleyiş Medeniyeti Boyunça Oçerkler. Aşgabat.
- TÄÇMİRADOV, T., (1980) Sözleyiş Medeniyetiniň Aktual Meseleleri. Aşgabat.
- TÄÇMİRADOV, T., (1988) Türkmen Sözleyiş Medeniyetiniň Käbir Meseleleri. Aşgabat.
- JANOS SİPOŞ (2012) TÜRKMEN KÜLTÜREL ARAŞTIRMALARI CD-I,II
- TÜRKMEN RADİYO OYUNLARI (2011) Türkmen Türkçesinde CD-I,II
- GARABAYEV, B., (1994) Türkmençe-Türkçe Gepleşik Sözlügi. Aşgabat: Gözyetim.
- GÜCÜKOV, S., (1997) Alkışlar-Dilegler Sözlügi. Aşgabat.
- DURDIYEV, H., (1993) Güzellik: Estetiki Söhbet. Aşgabat: Magaríf.
- SARIYEV, B., (1994) Türkmen Sözleyişiniň Altın Sözlügi. Aşgabat:Magaríf.

OKUMA-ANLAMA

DİL BİLEN BAĞLANYŞYKLY TEKSTLER

**9-njy hepde üçin tekstleri tapyň:
«TÜRKMENIŇ SÖZ BAÝLYGY EGSILMESIN»**

OKUMA-ANLAMA

Türkmeniň söz baýlygy hakynda gep gozgajak bolsak, turuwbaşdan ellerinden dür dökülyän türkmen zenanlarynyň deňi-taýy bolmadyk çitme, kakma, örme zatlary barasynda aýtmaly bolýarys. Gadymy döwürlerden bäri zenanlar durmuşda, ýaşaaýyşda zerur gerek zatlary el hünärleri bilen döredipdirler. Özleri at dakyp, türkmeniň söz baýlygyny artdyrypdyrlar.

OKUMA-ANLAMA

Türkmen zenanlarynyň geçen asyrlarda maşgalanyň gün-güzeranyny dolandyrmakda, eşretli ýaşaýşyň düýbünü tutmakda erkek adamlary tesdiren ýyllary sanardan köpdür. Erkekler öýüň süňňünü satyn alsa, **üzük, durluk, serpik, tarpýapar, gapykilim, golaň, düzi ukbagy, tüýnükýüp, öý gamyşy, alayüp, tärimýüp** ýaly zatlar naçarlaryň çeper elleriniň önümidir.

OKUMA-ANLAMA

Türkmen öýi kemala gelýär. Indi onuň içine goş-golam gerek. **Haly, palas, kilim, garçyn, düýptorba, germe çuwal, iktorba, kendirik, saçak (düýeýüňden egrilýär, kakylýar, inedördül tikilýär), goştorba (susak, kepgir, çemçe salynýar), ojakbaş, düşekkeçe, ýankeçe** ýaly zatlar zenanlaryň on barmagynyň hünärleridir. Kerwen gurap argyşa gitmek üçin howutlyk ýüp egirmeli, ýüwürtmeli, gylyç bilen kakyp, howutlyk taýýarlamaly.

OKUMA-ANLAMA

Argyşa äkitmek üçin goştorba taýýarlamak-da zenanlaryň borjy hasaplanýar. Elbetde, erkekleriň-de özüne ýetik işleri bolupdyr. Olar hatap ýasamak, çemmeler, büýli, çetnik, burnuk, nogta ýaly zatlary amal edipdirler. Ýaradanyň mähri siňen türkmen bedewlerimizi-de bezemeli. **Atkeçe, içirgi, uýan, eýer, agyzdyryk** ýaly zatlary är-aýal birigip edipdirler.

OKUMA-ANLAMA

Zat ýitýär - at ýitýär. Söz baýlygy egsilýär. Ýalançy dünýäniň ýyllary möwrit-möwrit geçip dur. Pelegiň çarhynyň gudraty şeýle, her döwrüň özüne görä durmuşy, ýaşaýşy bolýar. Zerurlyk ýitýär. Sözleriň birnäçesi syrylyp galýar. Ýük maşynyň bar ýerinde kerwen gural argyşa gitmegiň zerurlygy ýok. Şu ýerde-de **howut, halyk, çemmer, çuwal, çuwalbagy, köji, köjibagy, hatap, çetnik, burnuk** ýaly sözler ýitýär, ulanyşdan galýar.

OKUMA-ANLAMA

Ak "Wolgadyr" dürli kysymly ýeňil awtomobiller bolsa düýäniň üstüne kejebe gurap gelin almak ýaly ajaýypdan gözel däbimizi durmuşymyzdan daşlaşdyrды. Şeýdibem, kejebäniň bezegleri bolan **düýebaşlyk**, **düýehalyk** ýaly sözler gepleşikden galyberdi. **Çaryk**, **çokaý**, **dolak** ýaly zatlar bilen baglanyşykly sözler-de, gynansak-da, ýitip barýar.

OKUMA-ANLAMA

Hawa, durmuşyň özgermegi bilen şäherde ýaşayan ýaşlaryň ýokarda agzalan esbaplaryň atlaryny bilmezligi juda mümkin zat. Şonuň üçin ene-atalar, mugallymlar, ýaşulular ýaşlarymyza olary öwretseler gowy bolardy. Mümkinçiligi bar ýerinde ýitip barýan zatlary görkezseler; adyny aýtsalar, ona ýetesi zat ýok. Umuman, şu ugurdan ündewi-ünsi güýçlendirmeli. Tatar ÜÝŞMEKOW.

OKUMA-ANLAMA

EDEBI MIRASYMYZDA IŞLIK ŞEKILLERİ

Türkmen dilinde öten zaman ortak işliginiň -an/-en goşulmasyny alan sözlemiň habary kem işlik goşulmalaryndan -myş/-miş, -dyr/-dir, eken alyp ýa-da almazdan, sözlemde gutarnykly bir oý-pikiri aňladyp bilýärler. Dilçileriň belleýşine görä, -an/-en goşulmasy habar berýäniň bolan wakany görmese-de, gören ýaly edip beýan etmeginde ulanylýan nämälim öten zaman ýa-da nämälim hekaýa öten zaman goşulmasydyr.

OKUMA-ANLAMA

Bu goşulmanyň ýoklugy bolan -ma/-me ýokluk goşulmasy bilen ýasalyşynyň irki golýazmalarda geçýändigini dilçi alym B.Çaryýarow öz işinde belläp geçýär. Hakykatdan--da, B.Çaryýarowyň belleýşi ýaly, taryhda -magan/-megen görnüşinde bolandygyny golýazma çeşmelerinden hem görmek bolýar: Gorkut ata şadessanynda: «Kazylyk atyn kişnetmegen». Zahyreddin Babyryň diwanynda: «Gussadan tapmagan aman, köňlüm».

OKUMA-ANLAMA

Häzirki zaman türkmen dilinde -ma/-me goşulmasy -an/-en goşulmasy bilen birigip -man(dyr)/ -män(dir) şekilini alypdyr. Muňa garamazdan, -man(dyr)/ -män(dir) goşulmasyny öten zaman ortak işliginiň ýoklugy diýip bolanok. Ýogsam düzüminde -an/-en ortak işliginiň öten zaman şekili hem bar. Haýran galaýmaly ýeri -man(dyr)/ -män(dir) ýokluk goşulmasy hyzmaty taýyndan -an(dyr)/ -en(dir) goşulmasyna ýakyn bolan, hat-da, käbir ýagdaýlarda bir-biriniň ýerine hem ulanylýan hal işligi bolan -yp(dyr)/ -ip(dir) goşulmasynyň ýoklugyny aňlatmak üçin ulanylýar. Onuň ýerine -an(dyr)/-en(dir) goşulmasynyň ýoklugy däl(dir) sözüniň kömegi bilen ýasalýar. Mysal üçin: gelip(dir)– gelmän(dir), gelen(dir)– gelen däl(dir).